

Onze nieuwe machthebbers dragen jeans, t-shirts en hoodies

Posted on 25 september 2021 by Arie Graafland

Op 17 september hield Pieter Omtzigt zijn eerste openbare lezing in De Balie in Amsterdam na een periode van rust, weg van de hectische Haagse politiek. Zijn lezing opent met een beschrijving van de twee fresco's die Ambrogio Lorenzetti schilderde op de boven muren van het Palazzo Pubblico in Siena (1338).

De voorstellingen heten *L'Allegoria ed Effetti del Buono e del Cattivo Governo*, een allegorie over goed en slecht bestuur. De fresco's dienden om de Raad van Negen van Siena op het goede bestuurlijke pad te houden. Laten we zien wat er afgebeeld wordt.

Het goede bestuur wordt geleid door voorzichtigheid, geduld en grootmoedigheid. Vrouwe Justitia heeft een prominente plaats met haar weegschaal. Boven het hoofd van de heerser staan de goddelijke deugden: Geloof (Fides, met kruis), Liefde (Caritas, met vlammend hart) en Hoop (Spes). Ook de ridders zijn aanwezig, ook goed bestuur dient gehandhaafd te worden. De burgers staan eveneens afgebeeld, ze maken deel uit van het goede bestuur.

Aan de andere, nogal beschadigde, muur zien we het slechte bestuur, een duivelse tiran die hoorns draagt. Hier wordt hebzucht, hoogmoed en ijdelheid afgebeeld. Justitia heeft niets meer in te brengen, haar weegschaal is kapot. Wreedheid, bedrog, tweedracht en oorlog staan aan de kant van de tiran met de hoorntjes. Bij het eerste fresco is er welvaart, een florierende samenleving, hoop en prachtige architectuur. Bij slecht bestuur is de maatschappij in verval, tweespalt en defeatisme vieren de boventoon. De Renaissance stad is eveneens in verval.

Renaissance

Dat is een mooie opening om iets te zeggen over de huidige politieke situatie. Of, toch niet? We leven immers niet meer in de Renaissance? Klopt het wel wat Omtzigt zegt?

Ik denk van wel. Wat we moeten doen is niet zozeer de uiterlijke karakteristieken bekijken, maar meer een structurele overeenkomst. Je kijkt dan naar andere verschijnselen maar in dezelfde samenhang. Wat we dan zien, zijn een aantal parallellen die onze huidige maatschappij binden aan het feodalisme wat in de tijd van Lorenzetti nog steeds bestaat.

Feodalisme was een leenstelsel dat vanaf de val van het West Romeinse Rijk tot ver in de Renaissance in Europa aanwezig was. Joel Kotkin, een Amerikaanse hoogleraar in urbane studies met de nodige kwalificaties als onderzoeksdirecteur schreef er een mooi boek over, *The Coming of Neo-Feudalism* (2020). Hij ziet een nieuwe vorm van feodalisme ontstaan, en licht dat toe met een groot aantal voorbeelden. Er is wel wat op zijn boek af te dingen, want veel komt niet overeen, maar daar gaat het me nu niet om.

Feodalisme

Feodalisme in een nieuwe vorm komt terug, aldus Kotkin. Een nieuwe aristocratie in onze postindustriële maatschappij doet zijn intrede. Feodaliteit is een hiërarchisch en statisch systeem van een geordende maatschappij gekenmerkt door persoonlijke relaties. Dat zagen we al bij Lorenzetti in de latere Renaissance. Dat lijkt op wat we nu zien, meer geld in minder handen.

De tweede helft van de twintigste eeuw kende economische welvaart en groei. Een

Britse studie laat zien dat tegen 2030 de top 1-procent in het bezit is van tweederde van het kapitaal wereldwijd. Een nieuwe oligarchie, en net als in de Middeleeuwen en Renaissance een cognitieve elite, die Kotkin in navolging van Coleridge, de intelligentsia (*clerisy*) noemt. Deze intelligentsia of *literati* die in feite seculier is, bestaat op dit moment uit de culturele elite, de Universiteit en de media. Zij zijn de huidige smaakmakers van onze cultuur en politiek.

De literati

Deze *literati* delen veel ideeën met de nieuwe oligarchen, de globalisering en het milieu bijvoorbeeld. Kotkin vergelijkt ze met de Franse Eerste Macht, de Koning en de Clerus, en de Tweede Macht, de Adel. De burgers en boeren vormden in het *Ancien Regime* de Derde Macht. Nu is dat de middenklasse, vaak zelfstandigen met een zeker kapitaal en de arbeidende klasse die steeds minder invloed heeft.

Deze langzaam verdwijnende middenklasse is een belangrijke inzet voor het schrijven van zijn boek. De Koning speelt uiteraard geen rol meer, het is vooral de tweede macht die nu een belangrijke rol speelt. De Kerk speelt eveneens geen rol meer. Maar er is een nieuwe kerk ontstaan, aldus Kotkin, de kerk van de social justice.

Bidden, vechten, en werken

De middeleeuwse en Renaissance-orde was opgebouwd uit drie groepen, diegenen die bidden, diegenen die vechten, en die werkten. We zien ze allemaal terug in Lorenzetti's fresco's. Volgens John of Salisbury (1180) correspondeert de Koning met het hoofd, de kerkelijke macht met het hart en de ziel, de edelen met de wapenen, en de boeren met de handen en voeten.

De katholieke kerk had aanzienlijke invloed over politieke en morele kwesties, lezen en schrijven was vaak voorbehouden aan de clerus. De Kerk was vrijwel uitsluitend gericht op spirituele gelijkheid onder de bevolking, de materiele omstandigheden deden er weinig toe. Alles stond in het licht van wat komen ging.

Het liberale kapitalisme

Het liberale kapitalisme heeft miljoenen mensen vrij gemaakt van deze horigheid, wreedheid en willekeur van de veel oudere regimes. Zeg maar Lorenzetti's tweede

fresco over slecht bestuur. Materiële condities zijn sinds 1800 oneindig veel beter geworden.

Het liberale kapitalisme heeft de feodale orde doen verdwijnen. Betere en efficiëntere agrarische werkmethodes brachten groei in de veelal statische economieën. Nieuwe technologieën, een veel intensievere handel, nieuwe ideeën en zich ontwikkelende instituties veranderden de feodale maatschappij voorgoed. De nieuwe economische ondernemers ontwikkelden een andere wereld.

China

Zeker de Europese naoorlogse periode kende een aanzienlijke groei, maar de trend nu is steeds meer kapitaal in steeds minder handen. Communistisch China is niet anders, de top 1 procent heeft ongeveer een derde van het totaal aan kapitaal in handen.

Marx' droom van een 'wetenschappelijk socialisme' heeft zich inmiddels gerealiseerd, alleen niet zoals hij het voorzag met een opstand van de arbeidersklasse. Wat we nu hebben is een nieuwe aristocratie van technologisch intellect dat de historische rol van de oudere Mandarijnenklasse weerspiegelt.

De nieuwe machthebbers

Net zoals de kerk de macht deelde met de aristocratie tijdens het feodalisme, zien we nu een relatie tussen de intelligentsia en de kapitaalkrachtige oligarchie. Hun kinderen gaan naar dezelfde scholen en ze wonen meestal in dezelfde buurten. Deze machtsrelatie wordt mogelijk gemaakt door technologieën die in aanvang een democratisch effect hadden, maar nu instrumenten van surveillance en machtsconsolidatie vormen.

Onze nieuwe machthebbers hebben geen hoge hoed meer op maar dragen jeans, t-shirts en hoodies. Ze vervangen de burgerlijke idealen van autonomie, het gezin, de gemeenschap en de overheid door 'progressieve' ideeën over globalisering, milieu, klimaat en nieuwe gender rollen, en leunen op de autoriteit van experts en wetenschap.

De helft van Europa is echter van mening dat toekomstige generaties slechter af zijn dan zichzelf. In Frankrijk is het pessimisme overal aanwezig. Maar ook Amerika en

Canada kennen dit pessimisme. In Japan is ongeveer driekwart van de bevolking er van overtuigd dat de nieuwe generaties slechter af zullen zijn.

Frankrijk

Er lijkt een overeenkomst te bestaan tussen de prerevolutionaire tijd in Frankrijk en onze situatie, de derde stand heeft eveneens de buik vol van de arrogantie en hypocrisie van de huidige machthebbers. De economisch lagere regionen van de bevolking zien de nieuwe bourgeoisie enorme financiële giften doneren voor groene energie, terwijl deze 'verlichte' politiek hun energiekosten en woonkosten alleen maar opschroeft.

De effecten zie je om je heen, protest stemmers, demonstraties en onvrede alom. Net als Guilluy in mijn vorige bespreking in [Wynia's Week](#) verwijst Joel Kotkin naar Frankrijk, waar globalisering door driekwart van de bevolking als bedreiging wordt ervaren, en dezelfde globalisering als prachtige kans wordt gezien door de elites.

Een nieuw politiek perspectief

Kortom: we hebben een nieuw politiek perspectief nodig. De huidige 'progressieve alliantie' die gericht is op 'social justice' en milieu en klimaat zijn stevig ingebed in de centrale overheid en versterken vooral de intelligentsia.

En dat is ook Omtzigts probleem, zijn samenwerking met Renske Leijten van de SP die de huidige Derde Stand vertegenwoordigt is geen toeval. Het CDA is teveel verbonden met de Tweede Macht. We hebben de mogelijkheid om dit nieuwe feodalisme te verslaan, maar daarvoor is wel eerst inzicht nodig in wat er precies aan de hand is, aldus Kotkin.

Artificiële intelligentie

Was technologie ooit een van de belangrijkste motors van economische ontwikkeling, de huidige automatisering en gebruik van artificiële intelligentie maken de scheidingen in de maatschappij alleen maar groter. De huidige leiders van de tech-sector zijn net als de feodale leenheren een exclusieve klasse geworden met uitzonderlijk machtige bedrijven.

Facebook heeft in korte tijd Instagram, WhatsApp, en Oculus overgenomen, Google

neemt ongeveer een ander bedrijf per week over. Ze beheren 90 percent van alle zoekopdrachten. Amazon heeft 75 percent van alle boekverkopen in Amerika in handen. De acties vanuit de antitrust wetgeving zijn sinds de jaren 1980 met zestig procent afgenomen.

De nieuwe techreuzen beheersen de digitale media volledig, ze modereren de inhoud, en lijken steeds meer op de Kerk in de Middeleeuwen hoewel die bij lange na niet die invloed kon uitoefenen.

Oligarchisch socialisme

De nieuwe tech-top is hooggeschoold, veel hebben een PhD, in een technisch vak uiteraard, ze komen van de elite-universiteiten en zijn afgestudeerd of gepromoveerd in engineering, computerscience, of aan een Harvard business school. Uit onderzoek van Gregory Ferenstein blijkt dat de meeste oligarchen aan de top voor een grotere verzorgingsstaat zijn.

Mark Zuckerberg, Elon Musk, Travis Kalanick, de vroegere baas van Uber, en Sam Altman zijn voor een gegarandeerd jaarlijks inkomen. Hun eigen vermogen blijft uiteraard zo veel mogelijk buiten de belastingheffingen. De middenklasse komt in hun perspectief niet voor. Kotkin noemt het een *oligarchisch socialisme*. De nieuwe oligarchen scheppen niet alleen economische waarde, maar bouwen volgens eigen zeggen een betere wereld.

Nieuwe kansen voor de techsector

De tech-industrie heeft haar oog laten vallen op de entertainment industrie, de financiële sector, Universiteit en de retail, ze zien brood in de zelf rijdende auto industrie, drones, ruimtevaart, en vooral artificiële intelligentie. China ziet zichzelf niet ten onrechte als de opvolger van Silicon Valley.

Artificiële intelligentie reguleert de Chinese maatschappij tot aan toestemming voor een huwelijk aan toe. Gezichtsherkenning en 'sociaal krediet' gaan hand in hand. Het is inmiddels een export product, vooral naar Afrika.

Wat we kunnen verwachten is een voortdurende krimpende middenklasse, omdat veel mensen afhankelijk worden van de zogenaamde 'gig economy'. Tussen 2005 en 2014 is het percentage van gezinnen met een stabiel of minder wordend

inkomen gestegen tot meer dan 60 percent in de vijftientig meest geavanceerde economieën ter wereld.

Social justice

Probleem is, dat de alfa-intelligentsia in de landen met hogere inkomens bezig zijn de traditionele waarden te 'deconstrueren' die hen jarenlang economische voorspoed gaven. In plaats dat ze zich bezig houden met de stagnering in de economie, sociale immobiliteit en klasse conflict zijn ze geïnteresseerd in social justice.

Opwaartse mobiliteit wordt gezien als een overblijfsel uit het recente verleden, de nieuwe taak is vooral het beschermen van het milieu. En in een aantal gevallen de 'noodtoestand' uitroepen wat direct tot economische stagnering leidt.

De krimpende middenklasse

Dit is geen boek voor links of rechts, zo schrijft Kotkin. Het is een poging de maatschappij te analyseren die steeds hiërarchischer wordt en steeds meer stagneert, net als ten tijde van de feodaliteit. Het is tegelijk een waarschuwing voor een krimpende middenklasse.

Niemand zit te wachten op een bevroren situatie in de maatschappij waar welvaart en macht bij steeds minder en steeds machtiger mensen terecht komt. Dit is niet alleen een Amerikaans probleem, het geldt net zo goed voor de UK, Europa, Australië en Canada. Opwaartse mobiliteit komt overal in het gedrang.

Joel Kotkin, *The Coming of neo-Feudalism, A Warning to the global middle class* (Encounter Books 2020)